

POSTAVENÍ RESTAURÁTORA V SOUČASNÉ PÉČI O PAMÁTKY A JEHO PODÍL NA PRŮZKUMECH

JAN BRADNA, AKAD. SOCHAŘ A RESTAURÁTOR

Nedílnou součástí řetězce odvětví, která pečují o památky, je obor restaurátorský. Ne vždy je ale přijímán jako rovnocenný partner. Na základě osobních zkušeností bych rád vysvětlil svůj názor na situaci a postavení restaurátora v celém procesu včetně podílu restaurátorského oboru na průzkumech památek. Troufám si zde předložit své zkušenosti z oboru restaurování sochařských děl v kameni a štuku, ve kterém pracuji 36 let.

Dříve byli restaurátoři jednou z uznávaných uměleckých profesí. Všichni restaurátoři byli absolventy vysokých uměleckých škol. Jen výjimečně mohli restaurovat na nefigurativních dílech středoškoláci a umělečtí řemeslníci. Byl to dobrý systém, který držel obor na umělecké úrovni. Samozřejmě nebylo všechno ideální, hlavně po technologické stránce. Toužili jsme mnoho věcí změnit a zlepšit. Po pádu socialistického režimu jsme doufali, že dobré zůstane a to, co nám vadilo, bude napraveno. To se bohužel většinou nestalo. Restaurátoři ztratili statut výtvarných umělců a stali se rozptýlenými podnikateli a živnostníky, protože v oboru nyní pracuje řada lidí, kteří výtvarnými umělci nejsou. Proto asi nyní restaurátorský obor i restaurátoři jsou přijímáni jen jako jakási řemeslnická kasta. Největším přínosem současné doby jsou velké technologické a chemické možnosti, které se mohou uplatnit také při průzkumech, a rovněž materiály, které dříve nebyly nebo je nebylo možné získat. Všechny tyto možnosti i aplikace materiálů ale musí být ve velmi přesné úměrnosti k uměleckému a historickému vnímání památky. Musí být prostředkem, ne hlavním výsledkem a jediným cílem. I když prvním pracovním úkonem při restaurování je průzkum, v době našeho studia se oproti současné době nevyužíval. Ani se při začátcích mého restaurování nevyžadoval. Bylo to spíše jen povšechné vyjádření ke stavu památky a vyjmenování jejích poškození. Restaurovalo ale několik jednotlivců, kteří průzkumy dělali na velmi dobré a široké úrovni. Získáním poučení od těchto kolegů a dalším studiem jsme teprve začali vnikat do podstaty a důležitosti průzkumu, jeho užitečnosti i potřeby.

V současnosti se restaurátorský průzkum dělí zhruba na dva účely a pojetí. Protože zadání restaurátorských prací se děje na základě výběrového řízení, musí restaurátor před podáním nabídky provést určitý průzkum, aby mohl nabídku zpracovat. Tento průzkum na místě u památky je pouze vizuální, téměř bez možnosti se památkou dotknout nebo získat další hlubší poznání. Na základě těchto povrchních informací restaurátor navrhne řešení i finanční rozpočet. Jestliže je prací pověřen a začne restaurovat, seznamuje se teprve nyní blíže s památkou a provádí konečně řádný průzkum. Překvapení jsou často velká. Většinou zjistí, že stav je mnohem horší, než očekával, začnou vznikat komplikace s vícepracemi, rozšířením smlouvy i zvýšením honoráře. Jsou případy, že je vypsáno výběrové řízení na průzkum. Vybraný restaurátor průzkum provede a odevzdá výsledky. Ty jsou uvedeny v zadání výběrového řízení na restaurování dané památky. Restaurátor, který vypracoval průzkum, ale k soutěži na restaurování není přizván, protože prý toho o zkouma-

né památce ví tolik, že by soutěžení s ostatními nebylo spravedlivé. K soutěži jsou vyzváni jiní a jeden z nich je prací pověřen. Ten, kdo podle zadavatele ví o této památce nejvíce, zde již nemá místo. Ideální by jistě bylo, aby restaurátor, který prováděl průzkum, a tím dostatečně vnikal do celé problematiky, byl pověřen prací a potom i všechny své poznatky zúročil při následném restaurování. Návrhy restaurování jsou vybírány komisemi, kde není žádný restaurátor. Tím vzniká mnoho komplikací. Během práce restaurátor může, nebo spíš musí konzultovat postupy a všechny problémy s pověřeným pracovníkem památkové péče. Dříve výběr restaurátora prováděla restaurátorská komise, v případě nutnosti se jej zastala nebo vzniklé problémy konzultovala. To nyní neexistuje.

Průzkumy jsou úměrné hodnotě, rozsahu, stáří, významu a složitosti díla. U velkých významných prací na vzácných památkách restaurátor přirozeně vidí nutnost provádět průzkumy, které může konat sám, a také součinně přibírat odborníky z dalších profesí, aby se práce zúčastnili a rozšířili obzor poznání. Důležité je, aby někdo tuto iniciativu a snahu chtěl a vyžadoval, přijímal a uznával. Podobná iniciativa restaurátora ale není většinou vítána, protože zbytečně komplikuje práci, která by klidně mohla být provedena jednodušeji. Během své praxe jsem poznal, že vítanějším restaurátorem je člověk, který je odborník tak v dobrém průměru. Nekomplikuje život návrhy velkých průzkumů, nenavrhuje nová řešení, nepožaduje spolupráci s jinými obory. Obecně platným cílem je, aby práce byla provedena slušně, bez problémů, a hlavně aby vše bylo dobře tzv. zúřadováno, což je určitě také důležité. Cíle a práce, které by byly příliš složité, se nechávají tzv. příštím generacím. Vymykát se tomuto standardu je velmi obtížné a restaurátor si tím většinou komplikuje život. Jen velmi výjimečně nachází podporu a souhlas. Řada vynikajících odborníků a badatelů má velký zájem o spolupráci a možnost sledovat práci restaurátora na významných akcích. Neexistuje ovšem oficiální systém, který by zainteresované profese propojoval, informoval a překonával současné bariéry.

Restaurování považuji stále za tvůrčí uměleckou práci, při které je nutná spolupráce s mnoha dalšími obory. Nejraději mám složité restaurování na vzácných památkách, kdy se zprvu zdá, že je nelze řešit. Právě činnost označovaná jako průzkum a dlouhá doba strávená u památky napomáhá vnikání do celé problematiky a hledání řešení. Tím se vyřeší a osvětlí řada problémů, které se zpočátku zdají neřešitelné. Restaurátor by měl sám mít zájem na průzkumech, iniciovat je a neúnavně upozorňovat památkáře a badatele. Také by ale bylo dobré, aby někdo průzkumy a poznatky restaurátora se zájmem přijímal a restaurátor by také byl zapojen do celého procesu poznávání a vyhodnocování památky.

Restaurovat by se mělo tak, aby památka byla dále zdrojem poznání pro budoucí generace a aby bylo možné i po restaurování na ní stále bádát. Aby byl ponechán materiál, možnosti a informace pro další průzkumy. To je velmi důležitý úkol. Památka po restaurování by také měla zůstat čitelná ve své základní skladebnosti a historickém vývoji. V citlivě komponovaném, čitelném a srozumitelně provedeném restaurování není takto prezentovaná památka trpná škatulková analytika, jak si mnozí představují, ale dobře prezentované umělecké dílo.

Spolupráce mezi všemi profesemi při restaurování a průzkumech by mohla být velmi přínosná, příjemná pro lidi, ale hlavně prospěšná pro památky. Ideální vztahy a způsoby práce jsem v posledních deseti letech zažil asi jen na třech významných akcích, práce na jiných mi ukázaly opačnou tvář reality. Proto zůstávám pesimistou a nevěřím ve zlepšení. Musel by se direktivně změnit celý systém vzájemné spolupráce a hlavně vztahů, což je asi to úplně nejtěžší.

Jan Bradna